

BUDAPEST OSTROMA – SZÉCHÉNYI VIKTOR GRÓF FELJEGYZÉSEI

II. RÉSZ

(1945. FEBRUÁR 13.–FEBRUÁR 26.)

A jelenleg is magántulajdonban lévő feljegyzések első részét, amely szorosan a budai vár ostromáról készült naplójegyzeteket tartalmazta (az 1944. december 24. és 1945. február 12. közöttieket) a Tanulmányok Budapest múltjából XXIV. kötetében tettük közzé. A most közlésre kerülő második rész 1945. február 13. és február 26. között keletkezett.

Széchényi Viktor gróf életútjáról az első közlemény bevezetőjében közöltünk kis összefoglalót, amelyet most csak kiegészíteni kívánunk. Mint a feljegyzésekből is alább kiderül, Széchényi Viktor és felesége a vári lakást 1945. február 22-én hagyták el, s tudtak beköltözni Völgy utcai házuk egy részébe. Fikről, Zsigmondról hosszabb ideig nem tudtak meg semmit, s mint utóbb kiderült, a szülői aggodalom, amelyet a feljegyzések utolsó napján olvashatunk: „Félünk, hogy tán valahová elvitték!” nem volt alaptalan. Széchényi Zsigmond meglévő, ún. ébredési naplójának tanúsága szerint 1945. március 11-én, a várból vitték el orosz fogságba, először a Borbolya utcába, majd Kispestre, Csömörrre, Cinkotára: elrejtett puskákat keresvén rajta. A fogságban azután apa és fia találkoztak, miután nem sokkal Zsigmond után Viktort is letartóztatták. Mái élő tanúk szerint Zsigmond később többször is elmesélte, hogy a fogságban találkozott édesapjával, aki bár nem messze tőle, egy terem másik oldalán volt falhoz állítva, nem

Széchényi Viktor jegyzetfüzetének 160. lapja, a költözködés lapjával

*Széchenyi Viktor
az 1930-as években*

ismerte fel őt, feltehetően előrehaladott állapotú szürke hályogja miatt. Zsigmond azután április 5-én a cinkotai táborból megszökött, s hosszabb ideig bujkált. Ugyancsak Zsigmond naplójából tudjuk, hogy Viktor gróf 1945. április 13-án szabadult a fogságból. E dátumot csak hozzávetőlegesnek tekinthetjük, mivel Zsigmond ekkor bujdosván csak utólag, hallomásból jegyezte föl. Más családtagok visszaemlékezéséből ismert, hogy a beteg, idős ember összeverve, mezítláb, teljesen összetörten került elő. Egy ismerős – aki valahol az Erzsébet híd tájékán talált rá – toltta haza talicskán. Zsigmond április 19-én naplójába ennyit írt, ugyancsak utólag: „Papa meghalt.” A családi hagyomány alapján még annyit tudunk Viktor gróf haláláról, hogy közvetlenül eltávozta előtt ezt mondta: „Bárcsak ne magyarok tették volna!” Sohasem derül már ki, hogy mire is gondolt ekkor: kik és miért tartóztatták le, és mi is történt vele valójában ezekben a napokban.

Az 1990-es évek elején egyik unokája, aki még személyesen jól ismerte, ekképpen emlékezett rá: „... Tőle hallottam először Cenkről, Istvánról, a családról, a nemzetségről – a nemzetről. ... Tudvalévő, hogy Viktor nagypapa a Széchényiek krónikása, genealógusa, a családi emlékek és kapcsolatok őrzője, a nemzetség eleven és halott tagjainak összekötője, megtartója, mindenese volt. Egész életében arról álmodott, hogy ... Cenken egy Széchényi-központot létesítene rendszeres összejövetelek és egyéb családi érdekek szolgálatára. ... Családi összejövetelek alkalmával tartott fulmináns beszédeiben mindig így szólított bennünket: »Kedves Krumplicsalád!« – ez a kifejezés egyike volt kedvenc vicceinek. Gyerekkorunkban ezerszer elisméltelttük vele, s persze mindig kérdeztük tőle, hogy »Miért nevezi őket krumplicsaládnak, Nagypapa?«, amire a válasz az volt: »Mert a java a földben van!« ... A nagyon kifejtett érzése és érdeklődése a családi dolgok iránt korántsem csak hobbi volt – még csak nem is egyedül az ő napsugaras, kapcsolatkereső, mindent és mindenkit magához ölelő lényéből fakadt –, hanem része volt annak a ragaszkodó hűségnek és hálának, amelyet a nemzet iránt érzett. Ahogyan a rokonságáét, úgy érezte magáénak városa – Székesfehérvár –, megyéje, hazája sorsát. Ő nem hagyott ránk zseniális nagy műveket, mint István. Ő abban lett Istvánhoz hasonlatos, ahogyan ezt a nyomorult kis országot szerette, ahogy ennek sorsáért érezte és vállalta a felelősséget. Az emberi nagyságot pedig nem lehet mással mérni, mint szeretettel és felelősségtudattal. Élete során, mikor én őt ismertem, mindig tanúja voltam igaz, lelkes és dolgos odaadásának, amellyel életét annak a közösségnek szentelte, amelybe Isten őt beléhelyezte. Amiért azután – mert el lehet mondani, hogy végül is mindezek következményeként – a történelem egy szerencsétlen pillanatában, agyonverték.”

Az öreg gróf, élete utolsó évének hányattatásai után, halálában sem lelt nyugalmat. Először a hűvösvölgyi ferences kórház kertjében temették el, egy komód fiókjában, tekintettel a rendkívüli körülményekre. Nem sokkal azután, hogy a ferences barátokat eltávolították a kórházból, a kertben eltemetettek hozzátartozóit felszólították, hogy szállíttassák el rokonaik földi maradványait, mert megszüntetik a temetőt, s az ott maradó hamvakat közös sírban helyezik el. Mivel a családnak akkor nem volt a hivatalos eljárásra elegendő pénze, sem lehetősége az intézkedésre, csupán a fakeresztet távolították el, s vitték a Villányi úti ciszter templomba, így előzvényt meg a közös sírba temettetést. Amikor Széchényi Viktor felesége 1956-ban elhunyt, a keresztet az ő sírján helyezték el Balatonyörökön. Zsigmond rendszeresen kijárt a volt ferenceskertbe, s az alá a bokor alá rakta le a kegyelet virágait, ahol édesapja hamvait tudta. Örök visszatérő témája volt, hogy a hamvakat exhumálnia kellene s édesanyja mellé temettetnie. Számos ok, többek között a felmerült kétségek miatt, hogy pontosan hol is kellene a hamvakat keresni, erre Zsigmond halála előtt nem került sor. Röviddel Zsigmond 1967-ben bekövetkezett végleges távoztá után felröppent a hír, hogy a területet be fogják építeni. A családnak, a régi jó barát Jankovich Miklósnak, az Országos Műemléki Felügyelőség néhány munkatársának és Márkus Ferencnek, a család régi kertészének segítségével azonosította Viktor nyughelyét, majd hivatalosan exhumáltatta, s újratemetette felesége mellé, Balatonyörökre. Ezzel sem talált nyugalmat azonban az életében is oly nyughatalan természetű főúr. Lánya, Sarolta – röviddel saját halála előtt – őt is, édesanyját is újra exhumáltatta arra hivatkozván, hogy mindig is szeretett Sárpentelénél kívánt nyugodni, s ezért földi maradványaikat oda szállíttatta, s ott temettette el. Így azután nem az általa annyira szorgalmazott, fontosnak tartott családi nyughelyen, Nagycenken, hanem régi birtoka közelében talált végső nyugalmat Széchényi Viktor. A feljegyzések – mint azt az első részlet közlésekor is hangsúlyoztuk – teljesen fésületlenek, a napi élet sodrában keletkeztek, s pontosan megörökítik a 75 éves, meglehetősen rossz egészségi állapotban lévő idős naplóíró hangulatváltozásait, félelmeit, apró örömeit, megfigyeléseit. Az előzőekben közölteknel nem kevésbé érdekes eseményeket jegyzett le Széchényi Viktor február 12. után is. Ezek a sorok sem mentesek bizonyos előítéletektől, s természetesen csak egy ember szemszögéből mutatják be az eseményeket. Azonban most is átélhető módon jelenítik meg a felszabadítóként érkező különféle szovjet csapatok be- és átvonulását, majd berendezkedését Budapesten. A város lakóinak hihetetlen nyomorúságát, az egyik félelemtől való megszabadulás után egy másik félelem megjelenését s a viszonylag normális napi élet megindulását a rettenetes ostromnapok után. Kendőzetlenül tükrözik a napi atrocitásokat, a kis

örömeiket, a különféle hírek keltette érzéseket, az aggodalmakat. Ahhoz, hogy történelmünkben az események folyamata mellett elődeinket is a maguk valójában lássuk, nagy szükség van fésületlen, gondolataikat, érzéseiket igazán bemutató soraik nyilvánosságra hozatalára, amennyiben ez lehetséges.

Úgy gondoljuk, hogy a közlés alapelveit itt is meg kell ismételni. Továbbra is eddigi elvünket követtük: semmit nem hagytunk ki, s az eredeti helyesírást megtartottuk. A szövegen csak annyit korrigáltunk, hogy az ékezeteket és a központozást kiegészítettük, illetve ahol hiányzott, ott pótoltuk. Azt a néhány szót, amit a legnagyobb igyekezettel sem tudunk kiolvasni, ...-tal jelöltük, jegyzetben a továbbiakban külön nem említjük. Az eddig használt rövidítésfeloldást, amelyet a szöveg könnyebb olvasása érdekében használtunk, most is megtartottuk. Ezek a következők:

Zs.=Zsiga L.=Lili

v.=vagy, h.=hogyan

A közismert rövidítéseket (például Bp.=Budapest) rövidített, változatlan formájukban hagytuk, mert továbbra is úgy gondoljuk, hogy éppen rövidségükkel is jellemzik a naplóíró lelkiállapotát. A szükségesnek vélt rövidítéskiegészítéseket kurzívval jeleztük. A dátumok írását egységesítettük, a hiányzó adatokat pótoltuk. A név- és helymutatót most is mellékeljük a szöveghez,¹ és megjegyezzük, hogy az első közleményhez mellékelünk egy családfát, amely segítséget nyújthat a sokszor csak rokonsági fokkal említett családtagok azonosításához.

Ezúton újra köszönetet mondunk Széchenyi Zsigmondnének továbbra is fáradhatatlan segítőkézségéért, szívességéért, ami nélkül nem lett volna módunk sem az első, sem a második rész közzétételére. Egyúttal hálaival gondolok egykori kedves professzoromra, Vörös Károlyra, aki tanácsaival, biztatásával a napló kiadására ösztönzött.

1945. február 13. kedd

9 óra. Azt hitte volna az ember, hogy ma már végre csönd lesz s nem hallani lövöldözést – hát csalódás! Mindennek dacára, távoli sőt közeli tüzelés is hallik, ezt másként nem lehet magyarázni, mint hogy a kitorló sereget az oroszok részekre bontották, s most egyenként megsemmisítik. Micsoda lelkiismeretlen hadvezetőség, mindent föláldoz – semmiért, múlt hetek ajánlatai szerint néhány ezer emberélet meg lett volna menthető.

Állítólag ma vagy holnap az oroszok sorra fogják vizsgálni az óvhelyeket s mindenkit igazoltatnak. Reméljük, hogy legkésőbb holnapután sikerülni fog a Völgybe kísértélnem. – Egy sorsdöntő séta, melyet lélekben már sokszor végigjártam – mennyi probléma, mennyi kérdés vetődik föl!! Áll-e még a ház? Mennyire van megrongálva? Kitűnő személyzetem ott van-e még? Mennyire van kifosztva? Egész vagyonom: berendezés, ruhatár, felszerelés, élelem – ott van csoportosítva: Könyvtár, levéltár! Mi maradt belőle?! Vízvezeték működik-e, mert csakis így használható a központi fűtés – különben fűtetlen lakásban kellene lakni. – Fogunk-e tehát gyönyörű otthonunkban tető alá kerülni? Mert ha nem, akkor hová? Pentele? Onnan sem tudunk semmit – mi áll még és mi hever romokban? Az Úri utca förtelmes romos, rombolásai a legrosszabba készítik elő az embert.

Pedig ha csak lehetne ideiglenesen Zsigát, Lillyt, Marittát és a kisdedeket² is oda szeretnénk telepíteni – mert ezek is földönfutók!

De ez az aggodalmas otthont keresés nemcsak nálunk életkérdés, de szegény Fejér doktoréknál is, nem is tudják kecskeméti városi házukat, s bugaci tanyai otthonukat milyen állapotban találják?³ S főleg hogyan fognak oda juthatni? Se posta, se vasút, se autó, se kocsit?! – Mi e tekintetben előnyösebb helyzetben vagyunk, mert mihelyt járkálni lehet 1 1/2 óra alatt a Völgyben vagyunk gyalogszerrel, de ma még senki sem mer az utcára menni, mert állítólag az oroszok minden férfit hadimunkára visznek. Szegény Lili egész éjjel nem aludt, foga fáj!

4 óra. Ma délben már nagyban hemzsegnek az orosz katonák az utcában és minden házba benéznek

Széchényi Viktorné
Feszty Masa 1947-ben
készült rajzán

s kisebb rablásokat végeznek. – Jól táplált izmos legények, fiatalok, kitűnően adjusztáltak, mindegyiknek géppisztoly lóg a vállán.

Zsiga átjött d.e., azt mondja, a Bécsi kapu téren látott orosz tisztnöft, ki revolverből a levegőbe lödözött.

Szedniczky és Fejér az udvarban álldogált, kijött 2 orosz végigtapogatták őket s Szedniczky acélvekker óráját és bicskáját elvették.

Később pincénkbe lejött két kisfiú katona. 13 és 15 évesek s nagy hangon kiabálva mindent megnézték, kézbe fogtak. Ágy alól Fejér drné kofferját kihúzták, végigkutatták, úgy látszik ékszer keresetek, mert fehérmeműhöz nem nyúltak, egy gyertyára akadtak, azt örömmel üdvözölve eltették, ellenben szerencsére nem látták meg az ékszer dobozt mely benne volt. – Sietve távoztak.

Itt járt Csekonics Endre, persz. a Szikla kórház is Orosz már, de semmi sem változott.

Cobourgéktól átjöttek látogatóba Óváry főintézőék. 1 úr – 3 hölgy. Mesélik, hogy náluk orosz tisztek vannak kvartélyon, rablás tilos s kit rajta kapnak agyon lövik. – Kijelentésük szerint oroszok 17 km-

Széchenyi Zsigmond Istenhegyi úti háza

re vannak Berlintonól, s a másik oldalról az amerikaiak Frankfurt am Main-ban, 2-3 hónap múlva Németország le lesz verve és vége a háborúnak.

Este 1/2 10 tájban mikor már eloltottunk és jó éjt kívánva egymásnak elaludni készültünk – egyszerre csak nagy robajjal bejön 12 orosz, mindegyiknél gyertya s „dobro vecsert” kívánva, végigjárták az egész pincét, mindenhova bevilágítottak, majd beszélgetni próbáltak, de persze nem értettük egymást. Egyszerre csak az egyik fölkapta a földön égő s ott elhelyezett kis petróleum lámpásunkat, erre rákiáltottam, s abban a hiszemben, hogy van köztük tiszt, kiabálni kezdtem: „Gaspodin Officier”, erre jelentkezett is egyik alak, kiről kisült, hogy kapitány – próbáltam neki a lámpa elemelését megmagyarázni, de nem értette vagy nem akarta megérteni.

Leült s mikor per „Gaspodin Kapitán” megszólítottam a többiek kijavítottak, hogy „Kamerad kapitán”, mert Oroszországban ma már nincs gaspodin, azaz „úr”!

A végén egy magyar „jóestéttel” elkotródtak. – Továbbra az éjszaka nem kurkáltak. Reggelre kitudt, hogy az asztalon heverő öngyújtómat is valamelyik elzabráltta s a földszinten 2 csukott kamrát feltörték, de amennyire megállapítható csak kerestek valamit, de nem vittek el semmit. Úgy látszik ezek járőrök, kik német katonákat és fegyvert keresnek.

1945. február 14. szerda

10 óra. Az utcában forgalom van, főleg nők és agg férfiak, ifjabbak félnek hogy elviszik őket. – Többen nem mertek vízért kimenni, csak a hős lelkű Erzsébet szaladt le a Donáthyba s hozott két vödörrel.

Az utcán már látni nemzetiszínű szallagos nemzetőröket, kik azt hirdetik, szabadon lehet cirkálni.

„Három a magyar igazság” ez úgy látszik most is beválik – rettegni kellett, hogy kirabol a német, azután a nyilas, most meg az Orosz – Mikor fog ez már megszűnni és biztonság beállni?!

Legalább az állandó ágyúzástól megszabadultunk – de azért folyton hallani géppuskázást, Svábhegy felől s Budafok felől néha ágyút is. Úgy látszik még mindig vannak ellenálló fészkek – mondják a királyi vár pincéjében

2 óra. D.e. Átmentem Coburgékhoz azzal a szándékkal, hogy az ott lakó orosz-francia grófnéval beszéljek s megkérjem eszközölne ki az ugyanott lakó orosz őrnagytól számomra menlevelet, hogy a Völgybe kimehessek. A hölgy ép indulóban volt 5-d magával vízért, kért jöjjenek 1/2 óra múlva. Mondott időben visszamentem – Óváryné (főintéző neje) zokogva fogadott. – Azalatt a 1/2 óra alatt 2 katona volt ott, a Fenséges asszonyt^f kivitték a bunkerba, orrát, száját befogták s megerősszakolták! – Ha ez így megy tovább, kitűnik, hogy a német propagandának mégis igaza volt! Coburg kapu alatt vagy 15 honvéddal találkoztam – Vörös János katonái. Érdekesen mesélnek s rémes dolgokat mondanak Orosz fegyvertársaikról. – Egyik őrmester átjött hozzánk beszélgetni. Invitáltam éjjelre jöjjön ide, utolsó üveg borunkat neki adtam.

Nem akarom Coburg esetet Fejéréknek el mondani – Edina leányuk miatt (15 éves) úgyis eléggé agódnak, de úgy látszik Óváryné már el is mondta.

1/2 7 óra. folyton jönnek le oroszok s visznek mit találnak, turkálnak. kor beállít Zsiga, magán kívül, zokog mint egy gyerek. Volt ma a Völgyben és az Istenhegyen! Utóbbi teljesen kiegészített – Semmije sem maradt!

A Völgyben az épület intakt, de teljesen kifosztották – magyar katonák! Iskola van beletelepítve, s azok annyira-amennyire rendet tartanak. – Képek egyrésze, s nagyobb bútorok megvannak. Könyvtár s irataim is De ruha, fehémemű, ezüst, üveg, porcellán, élelmiszer nincs!! Nekem Zsiga legalább tud valamit kölcsönözni, de Lilinek semmije a világon!! Safe kiürítve, egy krajcárom sincs – földön futók vagyunk.

Voltam Coburgéknál, beszéltem az orosz nővel – semmi kilátás hogy ott segítséget kapjunk. Sőt további fosztogatásra lehetünk felkészülve.

Egész éjszaka a Völgy és Istenhegyi hírek hatása alatt voltam – semmi sincs! Mitévők legyünk – vég nélkül itt a pincében sem maradhatunk. – Hová? Ez a nagy kérdés, de nem csak mi, de az unokák és dédek is hajléktalanok! – Holnap Lilivel ki akarunk menni a Völgybe a lehetőségeket konstatálni s a szerint fogjuk valamire elhatározni magunkat.

1945. február 15. csütörtök

9 óra. Ma ismét a zsöllyében aludtam, tegnap éjjel orvosi rendeletre dagadt lábaim miatt chaise-longueon⁶ feküdtem, de nagyon rosszul aludtam.

A tegnap vett lesújtó hírek után természetszerűen ez az éjszaka is nagyon hiányos volt. Mindent megpróbálok, hogy azon keresztény elv szerint fogadjam a csapásokat: – Isten adta, Isten elvette, legyen meg az ő akarat, de ez oly nehéz földadat, hogy csak nehezen bírok vele megbirkózni! Különösen ha a szegény Zsigára gondolok – tróféái neki a mindene voltak!

Este 6. Reggeli után éppen Dísz térre készültünk, váratlan benyit dr. Csertő⁷ tisztelendő úr, s kérdezi misézhetne-e a mi pincénkben, örömmel fogadjuk. Mise előtt meséli, hogy ma vége lesz az orosz fosztogatásoknak, náluk járt egy tiszt ki mindenkit összeírt s megparancsolja, hogy azonnal mindenki menjen az utcára a romokat eltakarítani, viszont fosztogatást azt halállal büntetik, s meghagyta a tiszt címét kinél feljelentést lehet tenni.

A mise megkezdődött, ministráltam. Egyszerre nyílik a pince ajtó, s belép két orosz, a pap visszaszól hozzám: ez itt, ez volt. A kis Orosz az ajtón belül megállott, levette a kucsuját s nyugodtam végig várta a misét, aztán elvégezte a dolgát, sajnos csak oroszul tudott, annyit megértettünk, hogy civilben építésmérnök ... de cyrillul, így nem tudtuk elolvasni.

Mise után Lilivel rettentő sárban (folyton olvad) Dísz tér 12-ben, hol csak rövid visitet akartunk csinálni. Közben összeágyúzott miniszteri palotában nagy fosztogatás folyt tisztí felügyelet mellett, teher

autókat raktak tele élelemmel. Ugyanez volt tegnap Edelsheiméknél, dacára hogy francia lobogó és tábla van kitéve az utcára. Edelsheim nem merete a kaput kinyitni s minket kiereszteni, féltek, hogy az oroszok bejönnek, kérte várjunk, ebédeljünk náluk, míg tiszta lesz a helyzet – megtörtént.

Ebéd után nyakig erős sárban a Werbőczy u. 3-ban voltunk Jankovichéknél.

Hazaérve megrendítő hírt hallottunk: Dísz tér 10 előtt az összlakóknak az utcán romokat kellett eltakarítani, közben egy régi kézigránát felrobbant, s 4-en meghaltak, közte Széchényi Dénes és valószínűleg a felesége is! Borzasztó szegény két kis fiú⁸ – szegény Teréz!⁹

Később Jankovich Miki jön Ilonával, kéri itt hálhasson, mert odaát merénylettől fél. Óváry főintéző is itt alszik Coburgéktól.

1945. február 16. péntek

1/2 1. Az Orosz fosztogatásai minden ígéret dacára nem szűnnek. Naponta 5–6 csoport jön, nem sokat visznek, de sok kicsi sokra megy. D.e. itt volt Zsiga s találkozott B. J-vel, együtt mentek az Istenhegyre. Én Lilivel s id. Gyulával, ki Lilinek valami kölcsön ruhát hozott átmentünk szegény Stefihez. A pincében találtuk, sötét volt, csak zokogása hallatszott, mikor kezet fogtam vele, édesanyja ép akkor érkezett volt. – Nem volt igaz, hogy ő is megsebesült volna. Az egész ház lakóit kizavarták a bástyára romokat eltakarítani. Dénes egy fa ágat akart elhúzni, s abban a pillanatban történt a robbanás – állítólag kapcsolatos akna volt. Leszakította a fejét – szörnyet halt. Vele együtt meghalt egy szakácsnő is, s többen megsebesültek – még ma reggel is kint hevertek a holtestek, nem engedik még eltakarítani.

Onnan átmentünk a 12-esbe, hol ismét nagy izgalmat találtunk, a ház ismét Oroszokkal van tele, rabolnak. A francia-orosz urat soká faggatták s végén menyasszonyától elvált Rupprecht iratait elrakták – úgy látszik a különböző mentesített protekciós beszállásolással többet ártnak, mint használnak.

A Coburgéknál levő orosz hölgyről kiderült, hogy Edelsheim féle francia úrnak valamikor a felesége volt – titokzatos história. Valószínűnek tartják, hogy a nő keze van benne, állítólag valami személyes bosszú!

6 óra. Zsiga visszajött Istenhegyről, egy gyufaszál nem maradt, fenéig kiégett a ház, mindennel ami benne volt. Bútor, teljes berendezés és muzeális értékű trófeagyűjtemény. Az óriási elefántagyarakat megtalálta, de mikor hozzáért – porrá omlottak!!! Szegény fiú! Minden büszkesége, évek gyűjtő tevékenysége, egy buta gyűjtőbomba áldozatává lett.

1/2 5-kor berobog Esterházy Józsiné (Szijja) s izgalomtól magán kívül elmondja, hogy apósát Edelsheim Poldit s anyósát¹⁰ az oroszok elverték és magukkal vitték, mit csináljanak?? Átakamának hozánk telepedni – 10 személy! – ez lehetetlen – félnek az éjszakától a sok csinos ifjú nővel!! Innen tovább sietett a svájci követségbe (Werbőczy). Mi hamarosan utána Lilivel át akartunk menni unokáinkhoz a Dísz tér 12-be, de kerültük a közvetlen bejárást, a 10-esen át mentünk, de ... kopogtatásunkra a barlang vasajtáját nem nyitották ki – így dolgunk végezetlen hazajöttünk – Mi lesz az éjjel? – Szegény fiatalasszonyok!! Az utcán mindenütt beszélnek, hogy Himmler agyonlőtte Hitlert is Németország letette a fegyvert! – Ha igaz – így vége a kegyetlen vérontásnak – de 2 hónappal elkészt!

1945. február 17. szombat

Reggel 1/2 9-kor Zsigánál voltam, értesítettem, hogy ma nem megyünk a Völgybe, Dénes temetése végett, ő desperatus, mégis akar menni. Lilivel átme gyünk a Dísz térre¹¹ s megtudjuk, hogy a házban megnyugodtak a kedélyek és hogy a temetés d.u. 1/2 5-kor lesz, így kor elindultunk 3-an. Lili, Zsiga és én Enyhe fagy, tavaszi napsugarak. 12-re oda érünk. ... különösen Széll Kálmán tér és Olasz fasor óriási pusztulás – javul a Pasaréten. Pázsit 13-ba benéztünk meg van, de a lakás nem lakható, telve van orosz katonákkal.

Széchényi Zsigmond házából a szalon képe

Ribiék és Dugó¹² nagy örömmel fogadnak. Ház ép, még az ablakok is, nagyobb bútorok, képek megvannak, de 40 menhelyi gyermek és 40 magyar katona táboroz, utóbbiak a szalonban. Stehlo Gábor ev. lelkész a vörös¹³ gyermekmenhely igazgatója s neje igen szeretnének s igyekeznek segíteni. Kínálnak nekünk földszinten 2 szobát. Erről fogunk gondolkodni, úgy látszik járható út lesz.

Találkoztunk Max-al, később Irsyné is átjött. Szegény Max, nyilasok megtámadták a házukat s a kapun keresztül agyonlőtték szegény Hoyos Palkót, rendkívül kedves 15 éves fiú.

Benéztünk Blankiékhoz is, jól átvészelték. Oda-vissza 2-2 órát gyalogoltunk. A Széll Kálmán téren és Olasz fasorban, ... Pasaréten még mindég 50-60 német katona holttest hever. Zsiga mondja, hogy minap még pár száz volt!

4-re itthon voltunk, kis henteséktől egy tányér spagettit kaptunk.

kor volt szegény kis Dénes temetése a 10-es ház előtt a bástyán, egy gránát tölcserbe két idomtalan kisztniben volt kis Dénes és a P ... ék szakácsnője. – A böl a szertelött ablakon másztunk ki-be. – Nagyon egyszerű szertartás volt, a pap egyúttal kántor és sírásó is volt.

Keglevich Gyurival találkoztam az utcán, alig ismertem rá – ő sem rám, annyira elváltoztunk. Meséli, hogy feleségét (Baich Margit) agyonütötte a gránát, a nap előtt temette. – Továbbá, hogy Erössné Almácssy Emmán egy orosz erőszakot akart tenni – a férj ellen állott, az orosz tiszt tarkón lőtte.

Hasonló eset: Szomszédainkhoz a svájci Hürlemannhoz – Delmar Walter biztonságából hállni küldte 2 lányát. Közben ellenállt, erre az orosz szájon lőtte. A golyó az alsó ajkán hatolt be, 2 fogát kivágta és oldalt, hátul jött ki az ... 1 m/m-re. Az ember megmaradt, az oroszok úgy látszik szinte megijedtek, s dolguk végtelen távoztak.

Mai sétánk alatt állandó ágyú, akna és gépfegyverropogást hallottunk. Állítólag most robbantják a németek által elhelyezett aknákat. Géppisztolyból madarakra lődöznek.

1945. február 18. vasárnap

Megkezdődik 8-ik troglodita hét.

D.e. 10kor mise óvóhelyen, szentáldozás onnan unokáknál, más újság nincs, minthogy Keglevich Dodi kivel tegnap Völgyben találkoztunk, jött fel s meséli, hogy a németek csak 30 km-re vannak Pesthöz. Hitler halála és a Német fegyverletétel nem bizonyult valónak, sőt az angol rádió állítólag bementa, hogy Fehérvár 10-szer cserélt gazdát s most németek vannak benne. Szépen nézhet ki a szegény város és vele Pentele.

Oroszaink reggel elmentek, holnap egy csapat vonul be, állítólag sokkal fegyelmezettebb.

Ma plakát jelent meg cyrillbetűvel, állítólag fosztogatási tilalom a katonáknak agyonlövés terhe mellett.

D.u. Lilivel még mentegettük amit Irma¹⁴ lakásán aprólékot találtunk. Maltert söpörtem. Horgosék igen ügyesen pótkocsit szereztek az összelőtt régi helyett.

1945. február 19. hétfő

1 óra. Oroszok tegnap reggel elmentek a házból és az utcából, ma reggelig nem jöttek vissza, az egész utca üres és a romok csöndben és békében hevernek a szép napsütésben. De mit jelenthet ez a csönd? Hisz állítólag ma kellene az igazi megszálló csapatoknak jönniök. – Vajjon azok újból fogják-e kezdeni a fosztogatást stb?

Elolvastam a fegyverszüneti plakátokat – borzasztó súlyosak! Trianoni határ, Kassa, Kolozsvár stb. vissza. – 8 hadosztály, 300 millió dollár stb. !?! Vajjon Horthy jobbat bírt volna-e hozni?

Egy ismeretlen úr megszólított az utcán: Oly rémes látványban volt most részem, hogy el nem hallgathatom: a budai Apolló előtti kertcskében német sírok vannak. Azokban 3 súlyosan sebesült, de élő német katona fekszik s vízért ordítóz. Én német gyűlölő vagyok, az apám zsidó származású, de ilyen embertelenség – beláthatatlan.

10 óra. Alig élveztük pár percig a pillanatnyi csöndet, midőn izgalmak keletkeztek! Zsigának a szomszéd 54-esben, házmesternél még külön csomagja van eltéve irodalmi működésével. Házmester – ki kezd nagyon vörös lenni, kijelentette, hogy percig sem tűri tovább a csomagot, mert életével játszik, hogy hozza át a nehéz holmit. – Végre Zsigának sikerült a házmestert megnyugtítani.

Közben parancs – mindenki a bástyára takarítani!

Átballagtam a levéltárba, kapu zárva, ablakon bekiáltottam, s végre sikerült Jánossy főigazgatót a kapuhoz kéretni, a kapu be volt lakatolva, csak a rácson át beszélhettünk. Megnyugtató információt kaptam. Két nagy láda irományt, könyveket, albumot deponáltam ott. Azt mondja oroszok minden ládát fejszével föltörtek, ruhát, ételmet kerestek, irományt széthányták, de ott hagyták. Remélhető, hogy minden meg lesz idővel található – jelentkeztek 2-3 hét múlva, akkor bővebbet tud mondani.

Bár már kiköltözhetnék a Hüvibe. Két akadálya van: a magyar katonák ott még bent vannak – és szállító eszköz nincs. Előbbi tán át lesz hidalható magyar katonák útján. (Úri utca 40. – Krasznay százados)

Dísz térről hír jött, hogy Edelsheim és neje visszajöttek, nagy öröm. De Márfy Elemér és Lamotte még oda vannak.

Vacsora alatt 5 orosz jelent meg, itt tartózkodtak 3 óra hosszat, mindent átdúltak, összevissza hánytak és gazdag rabolt zsákmánnyal távoztak. Csekonictól egy ... puskára való távcső, Zsigától egy drága zsebbe való codak ..., Horgostól 2 m vászonvég, szappan. Tőlem az egyetlen öltönyömet, melyben XII. 24-én karácsonyi ünnepre feljöttem. Azóta Zsiga egy öreg ruhájában mászkálok. Már ez az egy ruhám sincs! Legjobb jó angol posztóból készült Dubány öltöny.¹⁵

Izgalomtól és köhögéstől rossz éjszaka!

1945. február 20. kedd

D.e. 12. Reggel 9-kor elmentem magyar parancsnokságot keresni, megtaláltam, a teljesen szétbombázott s kiégett Üröm pincéjében. – Úri. 49. a katonabárokban. Katonai kórház is van, félhomály, nagy szorosság, fülledt levegő. Rátaláltam Krasznay századosra, ép nyiratkozott, nagyon szíves volt. Azt tanácsolta ne próbálkozzam az orosz parancsnokságnál följelentést tenni, mert esetleg visszafelé sülné el – De jelentsem az előjárásnak mely Ince téren működik ma óta, a régi iskolában. Tud kölcsönözni egy targoncát. Odasiettem. Épp egy üres teremben rendezkedtek be, az előjáró egy trotykos blőd kinézésű tanácsos, ki éppen nem tette rám azt a benyomást, mintha valamit képes volna megszervezni. – De melléje be van osztva Fercsik ruszin képviselő, ki folyékonyan beszél az orosz nyelvet. ... ő sem tanácsol további feljelentést. Nincs hová, talán holnap vonul be egy magasabb orosz parancsnokság.

Kértem menlevelet a toló kocsinak, ezt kilátásba helyezte, mihelyt engedélyt kapnak ilyen menlevél kiállítására, jöjjen holnap újból. Buda külön polgármestert kapott Makra Zsolt személyében. – Verpeléti út 9.

Azután Dísz tér 12-ben üdvözöltem a visszatért Edelsheiméket. Azt mondják jó dolguk volt. A 10-ben Hanulit találtam Flovyvel. – Hüviből jöttek. – Sztchlo üzeni: magyar katonák kimentek, de 40 új gyerek jött, csak 1 szobát adhatnak. Vissza üzentünk, hogy okvetlen jövünk, de napot mondani nem tudunk. – Számítunk a Chichko¹⁶ szobára + fürdő.

Este az ideiglenesen összetolt kaput nagyon megerősítettük orosz katonák rabló hadjárata ellen.

1945. február 21. szerda

1/2 9 óra. El is telt nyugodtan az éjszaka, csak nekem volt erős köhögési rohamom. (19)– Holnap, ha csak lehet, okvetlen ki szeretnék költözni a Völgybe, azt akarom ma de előkészíteni. Horgos mentalitása erős vörös hullámnak van alávetve.

1 óra. Voltam az előjárásán, orosz igazolványt nem adnak, de Fercsik kész oroszra fordítani a vörös igazolványt. – Onnan Feszty Masához Dísz tér 10-be, ő elkísér a szomszédba, Casino u. 2. báró Szentkereszthy Pálnéhoz, vörös megbízott – ez hajlandó minket egyenruhájában a Völgybe elkísérni, így reményelem holnap, ha nem is reggel, de d.u. indulhatunk.

Egy nagyon sánta öreg szakállas úr állított meg – Ottlik György – alig ismertem rá.

Az előjárásán pedig Bárczy Lexi – ijesztő beteg kinézés! Asztma, szívbaj.

Lilivel Edinánál,¹⁷ Nándor fia jött meg. Az oroszok Ödön ... elfogták, s azóta magukkal cipelik, de

Vadásztrófeák Széchényi Zsigmond házában

jól bánnak vele, ugyan abban a társaságban van Bethlen István, Apponyi Klári, W..., most haza eresztették anyja látogatására, de egy orosz tiszt állandóan kíséri, együtt is alsznak – állítólag nem ért csak oroszul.

A délután elmúlt hurcolkodási előkészületekkel. – Lilinek sikerült a 40-esben, hol magyar rendőrök vannak szálláson, egy kétkerekű kordét felfödözni, melyet holnap kölcsön kapunk. Tehát, ha minden stimmel holnap költözünk ki a Völgybe.

1945. február 22. csütörtök

Szép tiszta, napos, száraz idő. D.e. mehozzuk a kordét Szentkereszthynéval. Előljárásságra megyek vörös+ passzusának fordítása végett. – Frencsik megcsinálja. 1/2 12-kor rövid babebéd – Szentkereszthyné is – érzékeny búcsú Fejéréktől, kik Zsiga szobáiba fognak költözni. – 12-kor indulunk a hamarosan fölpakolt kordén.

Elöl Horgos és Márkus Feri húzzák, hátul Stéfán és én tolom. Lili és Szentkereszthyné mellette mennek. A hontalan földönfutóknak tipikus képe.

(SZÉCHÉNYI VIKTOR RAJZA MAGUKRÓL)¹⁸

Később éjszakai köhögések miatt oly asztmatikus lélegzésem volt, hogy Lilivel és Szentkereszthynéval cserélni voltam kénytelen.

1/2 2-re minden baj és incidens nélkül a Völgybe érkezünk – rettentő csalódás! Azt hittem, megtisztított rendes szoba vár ránk – hát semmi sem volt. A gyerekek 40-el megszapordtak, mindenféle piszok, rendetlenség, szemét és túlszűfolttság – s reánk úgy néztek, mint bitorlókra. Tiszteletes lázzal ágyban.

A sötét vendégszobát akarja odaadni a mellette lévő fürdőszoba és klozet közös használatával. Ebbe nem megyek bele, szabódom, könyörgöm, végre a kedves tiszteletesné segítségemre jön, s így megkapom Chiche szobát s a mellette levő fürdő és WC-t kizárólagos használatra. De ma persze még nem lakhatunk benne. Azért matracainkat Ribiek padlására terítjük, s paradicsomleves vacsora után 1/2 9-kor 5-öd magunkkal lefekszünk. Rajtunk kívül Ribi, ... és Horváth László menekült vegyész mérnök.

1945. február 23. péntek

Nagyon rossz éjszakám volt, kemény fekhely – 3 köhögési roham. D.e. rendezkedünk, de még sok bosszúságon kell átvergődni. – Mégis kissé biztatóbbnak látom a helyzetet ma, mint tegnap érkezéskor, mikor oly levert és kishitű lettem mint a 9 barlangi hét alatt egyszer sem. – Tegnap Maxék voltak itt, ma ő egyedül – borzasztó dolgokon mentek keresztül.

A tiszteletesné jóvoltából, nem a sötét szobát, hanem Chicho régi szobáját kaptuk meg a mellette lévő fürdőszobával és WC-vel, egyelőre közös, de néhány nap múlva kizárólagos használatra, így boldogok vagyunk, s egész nap nagy eréllyel rendezkedtünk, dolgoztunk s estére egész kedélyes kis proli-ott-hont teremtettünk, valóságos ágyakkal, lepedővel és estére abban a kiváló állapotban volt részünk, hogy hálóingben, tiszta paplanos ágyba bújhattunk bele 9 heti barlanglakás és ruhában, székben alvás után.

Ellenben koszt, melyet nagyon jó szívvel adnak, végtelen karcsú! Reggel maláta ital, nagy darab mézes kenyérral. Délben ehetetlen karalábfőzelék, vacsorára vékony csipetke leves.

Meghatóak a szomszédok, mikor meghallották, hogy semmink sincsen, minden oldalról segítségünkre siettek, még azok is, kiktől szintén sokat elvittek. M ..., T ..., Hoyosék, Irsyék, Blankensteinék, Borzékíék! Mindenféle fehérneműt, kenyeret stb. hoztak.

Ribiek viselkedése, de különösen Albiné nem mentes a gyanútól. – Albina meghallotta, hogy jövünk – a szomszédból, hol beszállásolta magát – nyakra főre eltávozott, anélkül, hogy kereste volna velünk a kapcsolatot 5 év szolgálat után. – Ellenben Olga testvér ki még 1 hétig itt volt az oroszok kivo-

nulása után még itt volt, [sic!] tömérdek ruhát tudott Lilinek megmenteni, holott Ribi az én bőséges garderóbomból nem egyebet mint 2 pár cipőt. – Lili ékszerei körül pedig Albin és Ribi viselkedése legalábbis is tisztázatlan.

Olga által mentett holmi nagyon bőséges és 3 ember 4-szer fordult vele Borszékiéktől ide, egy bunda, egy ruha, 6 pár cipő, fehérmemű és két kosár konzerv.

1945. február 24. szombat

Éjjel sokat köhögtem dacára a lepedős ágynak. D.e. itt voltak K ..., sok érdekes dolgokat tudott Albináról (nála lakott). Esterházy Windischgraetz Sissy, Szelényi ... sat.

Ebéd két tányér paradicsomleves.
Kezdem a könyvtárt átnézni.

Itt volt Szenténé,¹⁹ levelet küldtünk tőle Marittának. Kedden új gyermekekkel fog jönni, majd minden hagyott gyermek átköltözött a Hidegkúti útra és miután meg a setét szobát is megkapjuk. [sic!]

Lilinek ma valóságos krisztkindlije volt: A derék Olga testvér és a jó szomszédok jóvoltából.

Sziszzy azt mesélte, hogy egy orosz tiszttel beszélgetett, ki azt mondta, hogy amiket itt csináltak Magyarországon, az csak gyerekjáték, de majd Németországon fogják megmutatni, miként kell megtorolni, az általuk rendezett atrocitásokat. Szegény leányaimra²⁰ s a somogyváriakra²¹ gondoltam, mikor hozzá tette: és jaj lesz az odamenekült magyaroknak.

Estefelé Sziklay pátert látogattuk meg. Sz ... y Pál nála van elszállásolva.
Vacsora kiadós porció babcsuszpájz, utána saját még.

1945. február 25. vasárnap

Nagyon rossz köhögős éjszaka, 3 rohammal, persze szegény Lili sem tudott aludni.

Lilivel 8 órai misén Bolondéknál,²² előtte gyónás Sziklaynál ...

Mise után maláta reggeli. Majd a könyvtár további átnézése, sajnos csalódás! Nem hiszem, hogy a fele könyv megvolna.

Hanna és Blankó Pali jönnek talált holmit szortírozni.

Ribi kérésre előadta, hogy az ékszer egy része nála van – hozta is mindjárt, a többit tudtával Albin vette gondozás alá.

Széchényi Viktor

D.u. voltunk Blankóéknál és Maxéknál, kik most Irsyékhez költöztek, mert házukból az oroszok kiköltötték őket. Előbbiek most Esterházy Józsi és neje (Windischgraetz Sisi) is ... menekültek.

Blankóéknál hallottuk, hogy Sztehlót fölváltják és helyette Bethlen Mária venné át a vezetést. De semmi előjel nem látszik. Pedig jó volna valami változás. Rettentő landwirtschaft²³ van itt. Rendetlenség, fegyelem hiány, iszonyú piszok, s mi fő, nincs mit enni – a gyerekek éhségtől bőgnek. De mi is kezünk már, mert ugyanazt kapjuk, de oly kevés, hogy örökké éhesek vagyunk. Az Úri barlangban sokkal jobban el voltunk látva.

1945. február 26. hétfő

Az éjjel egy erős roham. Reggel Blankóéktól ismét hoztak mentett holmit. Konzervek, liszt, mák és papucsom!

Nyugtalanok vagyunk Zsiga miatt. Csütörtökön jöttünk ide, ma hétfő van, s még nem jött le, holott erősen ígérte, 1-2 nap múlva bizton meglátogat. – Ma Hanuli ment föl a Várba, tán hoz hírt estére. – Félnünk, hogy tán valahová elvitték!

Hanna visszajött fele útról, sok volt az igazoltatás, nem merete útját folytatni.

Legújabb divat, hogy az oroszok egyes házakat kiürítenek, mert oda állítólag orosz parancsnokság jön bele. Így szegény Borszekiéket saját házukból az éjjel 1/2 kor 20 perces terminussal kiharancsolták, a nagyszámú család gyermekekkel és öregekkel a szemben levő Schlifterékhez költöztek. Állítólag a vörös+ oltalma alatt álló Ferenc kórházat és a Hidegkúti úti szülőotthont is kiürítik. Jól nézünk ki! Ha miniket is az utcára dobálnak – hová menjünk? Ki tart el minket?

Így Zsigáról nem kaptunk hírt. – Aggódunk.

A front állítólag Solymárnál vagy Zsámbéknál áll. Némely ember ide hallja az ágyúzást. Fehérvár és Esztergom állítólag német kézen van, de bekerítve. Mi lesz itt, ha a németek visszajönnek és 2 hét múlva az oroszok ismét kiverik őket! Akkor aztán igazán Finis Hungariae!

D.u. lakatos járt itt, hogy az ajtókra kulcsokat csináljon. Lilivel d.u. Hürlimannál, ki végre az oroszok által kiürített lakásába visszaköltözhetett, most tisztogatja a visszamaradt szennyet. Voltunk Schifteréknél és vitéz Blankóéknál. Pali épp az istállót ganézta ki

Vacsorára kőkemény nyers gomba egy kis paradicsom mártással. Olyan ehetetlen, de azért az ilyen kiéhezett emberek mint mi – fejenként 4 drb-ot bekebeleztünk.

A koszt gyalázatos, a gyermekek fegyelmezése fölötte hiányos, a piszok

EZZEL VÉGE SZAKAD A NAPLÓNAK

HELYNÉVMUTATÓ

Berlin – február 13.

Budapest passim

Bécsi kapu tér – február 13.

Bécsi kapu tér, Országos Levéltár – február 19.

Blankóéknál l. Serleg utca

Bolondék (akkor: Lipótmezei M. Kir. Állami Elme- és Ideggyógyintézet, ma Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet, II. ker. Hűvösvölgyi út) – február 25.

Buda – február 20.

Budafoke – február 14.

budai Apolló (ma: ...?) – február 19.

Casino u. 2. (ma: Móra F. u. 2–4.) Zárt sorú, három utcára néző, kétemeletes lakóház, keskeny, hosszú telken, két kis udvarral, eklektikus homlokzattal. Dísz téri szárnya ma csak egyemeletes, mert az ostromkor megsérült, s a háború után a második emeletet lebontották, a két részt különválasztották. Régi homlokzati képét l. a Bp. Műemlékei (Bp. 1955) 387. – február 21.

Coburgék, Coburg-ház, Coburg kapu l. Úri u. 43.

Dísz tér (általában) – február 15., 19.
 Dísz tér 10. (Széchenyi Géza háza) – február 15., 16., 17., 20., 21.
 Dísz tér 12. (Edelsheim-ház) – február 15., 16., 17., 20.
 Donáthy (ma: I. ker. Donáti utca) – február 14.
 Edelsheimék I. Dísz tér 12.
 Ferenc kórház (ma: II. ker., Széher u. 71–73., a János Kórház kihelyezett részlege) – február 26.
 Hidegkúti út – február 24.
 Hidegkúti úti szülőotthon (ma: ...?) – február 26.
 Hüvi, Hűvösvölgy – február 19., 20.
 Ince tér (ma: I. ker., Hess András tér) – február 20.
 Istenhegy: Istenhegyi út 87–89. (Széchenyi Zsigmond háza) – február 14., 15., 16.
 Királyi vár I. Vár
 Levéltár I. Bécsi kapu tér, Országos Levéltár
 Miniszteriális palota I. Szent György tér 1–2. (miniszterelnökség épülete)
 40-es I. Úri utca 40.
 Olasz fasor (ma: II. ker., Szilágyi Erzsébet fasor) – február 17.
 54-es I. Úri utca 54.
 Pasarét – február 17.
 Pázsit utca 13. (ma: II. ker., Hébelt Ede utca) – február 17.
 Pest – február 18.
 Serleg utca (Blankenstein Lajos lakása) – február 26.
 Svábhegy (ma: Szabadsághegy) – február 14.
 Svájci követség I. Werbőczy utca
 Szent György tér 1–2. – a volt miniszterelnökségi, azelőtt Sándor-palota. Szabadon álló, körülépített udvaros, egyemeletes klasszicista palota. Az ostromkor súlyosan sérült, az emelet nagyobb része leomlott. Részben az utóbbi években állították helyre. – február 15.
 Széll Kálmán tér (ma: II. ker., Moszkva tér) – február 17.
 Szikla kórház (katonai kórház, mai bejárata az I. ker. Lovas út felől) – február 13.
 10-es I. Dísz tér 10.
 12-es I. Dísz tér 12.
 Úri barlang I. Úri utca 52.
 Úri utca (általában) – február 13.
 Úri utca 40. – február 19.
 Úri utca 43. (Coburg-ház) – február 13., 14., 15., 16.
 Úri utca 49. – február 20.
 Úri utca 52. – február 25.
 Úri utca 54. – február 19.
 Öröm-pince I. Úri utca 49.
 Vár (Várhegy, budai Vár) – február 14., 26.
 Verpeléti út 9. (ma: XI. ker., Karinthy Frigyes út) – február 20.
 Völgy, Völgy utca (19. ma: II. ker.) – február 13., 14., 17., 18., 21., 22.
 Werbőczy utca, Svájci Követség(?) (ma: I. ker., Táncsics Mihály utca) – február 16.
 Werbőczy utca 3. (ma: I. ker., Táncsics M. utca 3.) – február 15.
 Bugac puszta – február 13.
 Esztergom – február 26.
 Fehérvár I. Székesfehérvár
 Frankfurt am Main – február 13.
 Kassa – február 19.
 Kecskemét – február 13.
 Kolozsvár – február 19.
 Magyarország – február 24.
 Németország – február 13., 16., 24.
 Oroszország – február 13.
 Pentele I. Sárpentele
 Sárpentele – február 13., 18.
 Solymár – február 26.
 Székesfehérvár – február 18., 26.
 Zsámbék – február 26.

NÉVMUTATÓ

- Albin, Albina (Széchényi Viktorék szobalánya) _ február 23., 24., 25.
- Apponyi Károly gróf (feltehetően Hőgyén, Tolna vm., 1878. augusztus 28.–Pálfa, 1959. április 3.) – február 21.
- Apponyi Kári l. Apponyi Károly gróf
- B. J. (ismeretlen személy) – február 16.
- Ba... (ismeretlen személy) – február 23.
- Bárczy – február 21.
- Bárczy Lexi l. Bárczy Elek
- Baththyány Ferencné grófné Esterházy Mária grófnő (Sárosd, Fejér m., 1922. június 26. Jelenleg Ausztriában él.) – február 13., 24.
- Bethlen István – február 21.
- Bethlen Mária grófnő (nem tudtuk pontosan azonosítani, melyik B. Máriáról van szó) – február 25.
- Blankenstein Lajos gróf (Wiesbach bei Hallein, Németország, 1910. október 3.–Budapest, 1945. február 26.) – február 23.
- Blankensteinék (Pálék, együtt) – február 17., 23., 25., 26.
- Blankiék, Blankóék l. Blankensteinék
- Blankenstein Pál (Füzesgyarmat, 1906. június 18.) – február 25., 26.
- Blankó Pali l. Blankó Pál
- Borszékíék – február 23., 26.
- Cziráky Miklósné grófné Esterházy Ilona grófnő (Sárosd, Fejér m., 1921. május 17. Jelenleg Liechtensteinben él.) – február 13.
- Csekonics Endre gróf (Sopron, 1901. április 10.–Estoril, Portugália?) – február 13.
- Csertő Sándor dr. – február 15.
- Delmar Walter – február 17.
- Dr-ék (a Völgy utcában) – február 24.
- Edelsheim-Gyulai Lipót gróf (Brezovicza, Árva m., 1888. július 6. – Cannes, Franciaország, 1951. május 15.) – február 15., 16., 19.
- Edelsheim-Gyulai Lipótné grófné rollershausenii Rothkugel Ella (Budapest, 1899. augusztus 9. Jelenleg részben Belgiumban, részben Franciaországban él.) – február 16., 19.
- Edelsheimék (együtt) – február 20.
- Edina l. Fejér Edina
- Edina l. Zichy Rafaelné grófné
- Erössné Almássy Emma (Gyula, Békés vm., 1899. május 12.–Woodstock, USA, 1976. december 24.) – február 17.
- Erzsi l. Varga Erzsébet
- Esterh. l. Esterházy József
- Esterházy Józsefné rudnai és divékújfalusi Rudnay Alexia [Sya] (Budapest, 1917. március 25. Jelenleg Svájcban él.) – február 16.
- Esterházy József gróf (Salgócska, 1917. szeptember 8.–Bécs, 1980. január 21.) X Windischgräetz Erzsébet – február 25.
- Esterházy Józsefné grófné szül. Windischgräetz Erzsébet [Sissi, Sissy] hercegnő (Sárospatak, 1923. szeptember 4. Jelenleg Svájcban él.) – február 24., 25.
- Esterházy Józsi l. Esterházy József gróf
- Fejér Zoltán dr. (?–Kecskemét, 1970) – február 13.
- Fejér doktorék (együtt a család) – február 13., 14.
- Fejér dr-né l. Fejér Zoltánné
- Fejér Edina – február 14.
- Fejér Zoltánné (?–Kecskemét, 1976.) – február 13.
- Fercsik vagy Frencsik – február 20.
- Feszty Masa (Domaháza, Borsod m., 1895. január 31.–Ózd, 1979. március 20.) – február 21.
- Flovy – február 20.
- Gyula l. Széchényi Gyula gróf
- Hajós – február 19.
- Hanna, Hanuli l. Hoyos Béláné grófné szül. Teleki Johanna grófnő
- Himmler, Heinrich – február 16.
- Hitler, Adolf – február 16.
- Horgos István – február 19., 21., 22.
- Horgos l. Horgos István
- Horgosék – február 18.
- Horthy Miklós – február 19.
- Horváth László – február 22.

Hoyos Miksa (Pozsony, 1874. november 20.–Budapest, 1956. július 21.) X Pozsony, 1899. május 3. Inkey Ágnes bárónő (Iharosberény, Somogy m., 1872. október 2.–Budapest, 1950. június 20.) – február 17., 23., 25.

Hoyos Béláné grófné szül. Telesi Johanna grófnő (Gyömrő, 1901. május 13.–Budapest, 1988. február 24.) – február 25., 26.

Hoyosék I. Hoyos Miksa

Hoyos Pál (Budapest, 1929. május 14.–Budapest, 1944. december 24.) – február 17.

Hürlimann(?) (?–?) – február 17., 26.

Ilona I. Jankovich Miklósné grófné

Irsy – február 25.

Jankovich Miklós, jeszeniczei (Felsőtúr, Hont m., 1904. március 10.–Budapest, 1978. november 3.) X Budapest, 1936. november 10. Nádasdy Ilona grófnő – február 15.

Jankovich Miklósné Nádasdy Ilona grófnő Nádasdladány, 1904. március 26.–Budapest, 1984. december 6.) – február 15.

Jánossy Dénes (...) – február 19.

Jánossy I. Jánossy Dénes

K... – február 24.

Károly Lipót szász-coburg-gothai uralkodó herceg (Claremont, 1884. július 19.–?) X Glücksburg, 1905. október 11. Viktória Adelheid schleswigholsten-sonderburg-glücksburgi hercegnő (Grünholz, 1885. december 31.–?) – február 13.

Keglevich Dodó I. Keglevich György gróf

Keglevich György gróf (Abony, 1878. február 23.–Budapest, 1955. október 9.) – február 17., 18.

Keglevich Györgyné grófné Baich Margit (Vargyas, 1893. február 19.–Budapest, 1945. január 3.) – február 16., 17.

Krasznay(?) százasos – február 19., 20.

Lamotte Károly dr. (Budapest, 1888. április 14.–Leányfalu, Pest m., 1968. március 27.) – február 19.

Lili I. Széchényi Viktorné grófné

Lilly I. Cziráky Miklósné grófné

M – február 23.

Makra Zsolt – február 20.

Márfy Elemér (Hencse, Somogy m., 1898. február 29.–? Rhodesia, 1976. október 22.) – február 19.

Maritta I. Batthyány Ferencné grófné

Márkus Feri – február 19.

Max, Maxék I. Hoyos Miksa

Nándor I. Zichy Nándor gróf

Olga testvér – február 23., 24.

Ottlík György – február 21.

Óváry(?) – február 15.

Óváryék (együtt) – február 13.

Óváryné – február 14.

Ödön – február 21.

P...ék szakácsnője – február 17.

Palkó I. Hoyos Pál

Ribi, Ribiek (Széchényi Viktorék házmestere) – február 17., 22., 23.

Rupprecht(?) – február 16.

Schlifterék vagy Schifterék – február 26.

Stéfán – február 22.

Stefi I. Széchényi Dénesné grófné

Sz...y Pál – február 24.

Szedniczky(?) – február 13.

Széchényi Dénes gróf (Erdősokonya, Somogy m., 1917. február 9.–Budapest, 1945. február 15.) X Budapest, 1941. június 24.

Sallay Stefánia – február 15., 16., 17.

Széchényi Dénesné grófné Sallay Stefánia (Budapest, 1913. június 8. Jelenleg Budapestén él.) – február 15., 16.

Széchényi Gézáné grófné Hoyos Terézia grófnő (Graz, 1882. június 6.–Budapest, 1953. január 19.) X Németlád, Somogy m., 1901. augusztus 10. – február 15.

Széchényi Gyula gróf (Bécs, 1878. december 10.–Budapest, 1956. április 21.) X Abbázia, Fiume közelében, ? február 8. Gisela Haas von Teichen bárónő – február 16.

Széchényi Viktorné grófné Ledebur-Wicheln Karolina grófnő (Petersburg, ma Petrovice, Csehország, 1875. július 1.–Bálatonyörök, Zala m., 1956. január 4.) – február 13., 14., 15., 16., 17., 18., 21., 22., 23., 24., 25., 26.

Széchényi Zsigmond gróf (Nagyvárad, 1898. január 23.–Budapest, 1967. április 24.) – február 14., 15., 17., 19., 26.

Szelényi – február 24.

Szentkereszty Pálné báróné szül. Rakovszky Erzsébet (Kassa, 1906. ?–Brüsszel, 1996. ?) – február 21., 22., 24.

Sziklay páter – február 24., 25.

Szethlo (vagy Sztéhlo) Gábor (? , 1909.–Interlaken, Svájc, 1974. május 28.) – február 17., 20., 25.

T... – február 23.

Teréz I. Széchényi Gézáné grófné

Varga Erzsébet (szakácsnő Ricsováry családnál) (?–1960-as évek vége) – február 14.

Viktória Adelheid schleswig-holsten-sonderburg-glücksburgi hercegnő (Grünholz, 1885. december 31.–?) – február 14.

Vörös János (Csabrendek, Zala m., 1891. március 25.–Balatonfüred, 1968. július 23.9 – február 14.

W... – február 21.

Windischgräetz Sissi vagy Sissy I. Esterházy Józsefné grófné

Zichy Nándor gróf (Mosdós, 1907. augusztus 22.) – február 21.

Zichy Rafaelné grófné Pallavicini Eduardine grófné (Edina) (Budapest, 1877. április 24.–Alhaurin dela Torre, 1964. február 15.) – február 21.

Zsiga I. Széchényi Zsigmond gróf

JEGYZETEK

1. Mindenekelőtt néhány korrekciót is kell tennünk I. közleményünk jegyzeteihez és mutatóihoz.

a) A december 24-én emlegetett Blankiék minden bizonnyal Blankó Pál és nénye voltak, akik ekkor a Völgy utcai Festetics-házban laktak, s nem Blankenstein Lajos grófok, mint azt feltételeztük.

b) Szapáry Marie, akit december 26-án említ Széchényi Viktor, nem azonos Szapáry Lajosné szül. Esterházy Mária grófnővel. Ő Szapáry Pál lengyel származású felesége: Przedzieska Marie-Luise. Egy kiadatlan, ugyancsak a Vár ostromakor keletkezett naplóban sűrűn szerepel, személyét onnan tudtuk azonosítani, sajnos pontosabb adatok nélkül.

c) Ricsováry Takács József huszárezredek, akit január 23-án említett a naplóíró, 1889. október 5-én Liptószentmiklóson született, s Budapesten, 1966. december 9-én hunyt el.

2. Unokája, Batthyány Ferencné grófné szül. Esterházy Mária grófnő kisgyermekai: Batthyány Bálint gr. és Batthyány Béla gr. Életrajzi adataikat I. az előző közlemény 17. jegyzetében.

3. Ricsováry Takács András szerint a mai híres, reprezentatív Bugaci Csárda volt Fejér doktor tanyája és szőlője. A téveszítéskor a szőlőt kiszántották és betagosították. A tanya évekig elhagyatottan állt, majd rendbehozatala után alakították ki a csárdát, amely néhány évvel ezelőtt leégett, de újjáépítették.

4. Ricsováry Takács András ekképpen emlékezik Varga Erzsébetre, szülei szakácsnőjére: „Miótán családommal együtt 1944. november 5-én elhagytuk Budapestet, a vári lakásunkban Erzsi szakácsnő maradt. Az ostromot ott átélőkkel közvetlenül a háború után beszélünk, s mindenki szerint Erzsi szakácsnő valóban hősként viselkedett a legsúlyosabb helyzetekben is. A napi feladatok önfeláldozó teljesítése mellett családom minden javát is igyekezett – eredményesen – menteni. A háború után lányához költözött vidékre, s az 1960-as években hunyt el.”

5. Azaz Coburg hercegnét, I. Viktória Adelheid hercegnőt, aki ekkor 60(!) éves volt.

6. Hibás franciasággal leírva, azaz szelonen, magas fejreszű díványfélén.

7. Csertő Sándorra az ostrom egy máig élő tanúja így emlékszik: „Felettese igen félt a bombázások és az ostrom idején, s ki sem mozdult az óvóhelyről. Csertő viszont állandóan látogatta a híveket, s gyakran misézett óvóhelyeiken. Nagylózsi sokgyermekes parasztszalad harmadik pap fia volt. A háború után a Vatikánba menekült, ott dolgozott, az arra járó magyarok mindig bizalommal fordulhattak hozzá.” Az emlékező tudomása szerint Rómában, az 1980-as évek közepe táján hunyt el.

8. Dénes unokaöccsének fiai: Sz. Tibor és Kálmán. Életrajzi adataikat I. az I. közlemény névmutatójában.

9. Sógornőjére, Széchényi Gézánéra, Dénes anyjára gondolt.

10. Elírásról van szó. Rudnay Sya itt mostohaapjáról, édesanyja második férjéről, s anyjáról hozott hírt.

11. Dísz téf 10.-be.

12. Dugó: a kutyájuk.

13. Vöröskereszt.

14. Nyilván elírás, csak Irma lánya lakásáról lehet szó.

15. Széchényi Viktor a belvárosi Dubány szabóságban készítette öltönyeit.

16. Chichette francia nevelőnő a Széchényi gyerekek nevelőnője volt, az ő Völgy utcai házában lévő szobájáról van szó.

17. L. Zichy Rafaelné

18. L. az I. képet

19. Szentkeresztyné

20. Lányai közül Márta és Irma volt ekkor Németország területén.

21. Idősebb bátyja leszármazottaira gondolt.

22. A Völgy utcai házból gyakran jártak át misére a lipótmezei elmeógyógyintézet kápolnájába a háború előtt is.

23. Gazdálkodás, rendtelenség átvitt értelemben.

BEATRIX Cs. LENGYEL

DIE BELAGERUNG VON BUDAPEST – AUFZEICHNUNGEN DES GRAFEN VIKTOR SZÉCHÉNYI

ZUSAMMENFASSUNG

Der Schreiber des Tagebuches Graf Viktor Széchényi, Mitglied des Magnatenhauses, zweimal Hauptgespan – war der Abstammende einer der bedeutendsten Familien der ungarischen Geschichte. Der erste Teil seines Tagebuches – auch jetzt in Privatbesitz findbar – wurde im 24. Band des Werkes "Studien aus der budapester Vergangenheit" (Tanulmányok Budapest Múltjából) publiziert. Der erste Teil enthält eng genommen die Aufzeichnungen und Tagebuchfragmente über die Belagerung der Burg von Buda in der Periode zwischen dem 24. Dezember 1944. und dem 12 Februar 1945.

In dieser Ausgabe erscheint der zweite Teil davon, der zwischen dem 13. und 16. Februar 1945 geschrieben wurde. Der Graf starb kurz danach am 19. April 1945.

Bei seinem Tode spielten die bei der Bestürmung erlebten Grausamkeiten sicher eine bestimmende Rolle. Das Tagebuch ist ein erschütterndes Zeugnis der Auslieferung des Individuums der Vorgänge der Geschichte.

Mit dem zweitem Teil wird das ganze Tagebuch publiziert

KRÓNKA

K. VÉGH KATALIN

A BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM MŰKÖDÉSE (1935–1946)

Az alábbi munka folytatása az 1988-ban megjelent A Budapesti Történeti Múzeum első fél évszázada, 1887–1938 című tanulmánynak. Az eseményeket 1935-től tárgyaljuk, mivel az említett – Kuzsinszky Bálint emlékének ajánlott – feldolgozásba nem illeszkedett a Kuzsinszky visszavonulása utáni időszak részletes tárgyalása.¹

A FŐVÁROSI MÚZEUM MŰKÖDÉSE HORVÁTH HENRIK IGAZGATÓSÁGA ALATT (1935–1941)

A Fővárosi Múzeum megszervezőjét és első igazgatóját, Kuzsinszky Bálintot – Csánki Dénesnek, a Szépművészeti Múzeum későbbi főigazgatójának alig féléves igazgatói működése után – 1935. július 10-től Horváth Henrik követte a múzeumi szervezet irányításában. Ekkor az Aquincumi Múzeum és a városligeti épületben levő újkori gyűjtemények mellett már működött a Középkori Kőemléktár a Halászbástyán (1932-től), a Károlyi-palotában pedig a Fővárosi Képtár (1933-tól). Az Aquincumi Múzeum vezetését még Kuzsinszky Bálint látta el, de az ásatások és az általános régészeti ügyek irányítását már Nagy Lajos, a Fővárosi Képtár vezetését pedig Kopp Jenő. Horváth Henrik központi igazgatói teendői mellett tovább irányította a Történeti Múzeumnak nevezett városligeti részleget és a Középkori Kőemléktárat.

Horváth Henrik, Kuzsinszky Bálint tanítványa, 1922. január 21-én került a Fővárosi Múzeumhoz, a városligeti részlegbe.² 1888. április 3-án született a Brassó megyei Szászhermányban. A brassói gimnáziumban tanult, majd a lipcei és a bécsi egyetemen művészettörténetet és régészetet hallgatott.

Budapesten doktorált művészettörténetből, ókori régészetből és a keleti népek történetéből. Az első világháborút végigharcolta. A főváros tanácsa Kuzsinszky Bálint javaslatára alkalmazta a Fővárosi Múzeumban. 1930-ban a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem magántanárrá habilitálta, s 1937-ben az egyetem nyilvános rendkívüli tanára, majd a Tudományos Akadémia levelező tagja lett. Tagja volt az Akadémia Régészeti Bizottságának, a Nemzetközi Központi Művészettörténeti Bizottság, valamint az Országos Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat választmányának, s levelező tagja volt a Német Régészeti Intézetnek. Gazdag, nemzetközi jelentőségű, művészettörténeti, tudományos munkássága a középkortól a XIX. századig terjed.³

Szervezői tevékenységének legmaradandóbb eredménye az 1932-ben megnyílt, akkor az újkori történeti részleghez tartozó Középkori Kőemléktár, a mai Középkori Osztály elődje. A kiállítás a faragott köveken és más tárgyakon keresztül a főváros XI–XVII. századi történetét mutatta be. Bevezetőjét Horváth Henrik írta.⁴

Rövid központi igazgatósága alatt 1936-ban bezárták a városligeti részleget, és a Schmidt Miksa végrendelete értelmében 1935-ben megkapott kiscelli kastélyba (egykor kolostor és templom) kezdték meg a költözést, amely 1941-ben fejeződött be.⁵ A tanács az 1936. április 6-án kelt 261.491. sz. határozatában a Fővárosi Múzeum nevét Székesfővárosi Történeti Múzeumra változtatta.⁶ Ugyancsak 1936-ban Nagy Lajos – a főváros területén a régészeti kutatások megszervezésére és elvégzésére – a Károlyi-